

**HALOR
KA BUROM BA LA JAH
BYNTA I**

M.B.Jyrwa

1998

HALOR
KA BUROM BA LA JAH
BYNTA - I

M.B. JYRWA

Sien shon ba nyngkong
1998

KI LYNNONG

	sla
Ka Jingkynthoh	i - v
Shikyntien na ka Nongthoh	vi - vii
I Jingkynthoh Lyngkot	viii
1. Ka Epik	1 - 7
2. Ka Jingkyrpad	8 - 18
3. Ka Phang Pdeng	19 - 29
4. Ka Plot/Ka Shynrong jong ka Poim	30 - 34
5. Ka Jinglangdong ki Jingjia	35 - 52
6. U Jom	53 - 72
7. Ka Burom Ba La Jah : ka Allegory	73 - 94
8. Ka Ri Myngkoi : Ka Geography	95 - 107

(i)

Ka Jingkynthoh

Ka jingkynthoh lyngkot halor ka kot thymmai I Prof. H. Warmphaign Sten kaba la jer **La Dkut Sohpet**. Ka **La Dkut Sohpet** (1996) ka dei **Ka Burom Ba La Jah**, **Kitab 4 & 5**.

Nyngkong eh nga pynpaw ia, ka jingkmn kaba khrav haba la ong ia nga da u nongthoh ban kren ei ei halor jong kane ka kot **La Dkut Sohpet** (1996) ha kane ka sngi ha kaba yn pyllait paitbah ia ka. Nga shim ia kane kum ka kabu kaba don burom ban kren ei ei halor ka jingtrei kaba nga ha lade hi nga da khein kor eh.

Ha ka shuti lyiur (July 1996) haba kane ka **La Dkut Sohpet** ka dang ha Press, nga la ioh lad ban pule bniah ia ka na ka copy ba la shu type, ryngkat bad I Professor Sten hi bad dei halor kane hi ba ngan kren ei ei mynta.

Kaba ngan kynthoh hangne kan long tang katto katne ki mat kiba kham kongsan. Ia ka jingpule bniah halor jong ka nga ieh ha ki rang bad thei pule. Ia mynta hi dang don tang iwei iba la pynshong ia la ka jingwad bniah halor kane ka kot **Ka Burom Ba La Jah** ha ka kyrdan Ph.D.

Ka phang pdeng jong **Ka Burom Ba La Jah** ka long: "Kumno ki hap haduh katne ba man Ha ri jong nga! ...

"... kumno ki liat

ki hap: da buit thymmai ne mon sngewbha?"

U nongthoh lyngba **Ka Burom Ba La Jah** bad khamtam mynta ha kane ka kot **La Dkut Sohpet** u la pyrshang ban thir ban tai lyngba ki nia ki jutang khnang ban pynioh ha ngi ia ka jubab ia katei ka jingkylli haneng. Ka jubab ba u myllung u la ai kam shym la shu long ka nia madan ne ka nia khar ei, hynrei ka long kaba la pynshong nia halor ki khanatang ba u hi u la lum, ka jingtip ia kiei kiei baroh ha

(ii)

sawdong jong u la ka long na ka jingpule ne ki jingjia kiba ma u hi u la iakynduh. Ka jingpyrkhat bad ka bor pynshongnia kaba u myllung u don, ka la pynlah ia u ban tei ia une u mot jubab bym pat ju don ha ka history ka thoh ka tar Khasi. Kane kam dei ka jingpynroh, hynrei ka dei ka jingshisha ba ym pat don kawei pat ka jingtrei ka ban kham khraw ia kane na ka liang ka jingjrang, ka phang pdeng bad ki jingjia baroh. Une u mot ba jrang tam ha ka litereshor Khasi, (kata ha ka poitri), u don shisha tang kawei ka phang pdeng, hynrei la pynlong ia u da ki met khleh ba bun jait kiba la mih kumba la ong hi u nongthoh na ki jingthoh jong kiwei pat kum u Rabon, Homi, Soso bad On: Kine ki ieh ha ngi ki longdien ka syrngiew ban rieh tngen katto katne. Ki met khleh ki mih ruh na ka Aeneid u Virgil, Divine Comedy u Dante, Paradise Lost u Milton, Aristotle's Poetics ban jer tang khyndiat; na ka saifi pyrthei ha Ri Khasi Jaiñtia (Meghalaya) khamtam ha ka por ba dang ieng rasong ka APHLC bad hadien ruh, ha ka rukom im ki briew kumba ka paw ha ki kyrdan ba pher jong ka imlang sahang, na ka Bible bad na ki jingrwai Khasi Hymn Book ka Balang Presbyterian. Lada yn shim ia kane ka jingtrei baroh kawei kum ka jaiñ lah ban ong ba ki ksai pyngkiang te ki bun palat la ha ki rong ne dur jong ki, bad kane lehse kan long kawei ka dong na kaba lah ban wad bniah halor jong ka.

Ka Burom Ba La Jah ka dei ka drama shaphang u briew ha kaba u briew u paw kum u jingthaw ba shida ha khmat u nongshun u Blei, kata u Jom, uba haba um lah ia u Blei u trei ia u jingthaw jong u. Ka jingiaid ka phang ka dawa ba u briew u dei ban don kham shadien ha ki jingjia. Ha ki Kitab 1-3 lei lei, la shu iohi ia u briew tang ngut nget. Dei ia ki ksuid bad ka buit trei kam jong ki hapoh ka jingialam u Jom bad Ren ba ngi kham iohi. Dei tad haduh ha ka **La Dkut Sohpet** ba ngi iohi ia u briew ha ka dur ki 14 ngut, kata (7 kynthei, 7 shyrnang) bad ngi sa iohi bha ruh kumno kine ki la shah thok da kaba suk ha u Spai kum u ngap bad u Jom kum u moina. I Prof H.W. Sten kum u *conscious artist*, i la iohi lypa ba u briew uba shah jop kumta, um lah ban long u tyngshop pdeng jong ka poim kaba kum kane bad dei

(iii)

namarkata hi ruh ba u Jom Rekha ia uba ngi lah ban ong ba u long ka pdeng duh jong ka buit thaw tyngshop u la shim ia kane ka jaka. U briew ba shida u la shah shet shukor ha ki buit phnieng u Spai (ngap) namar ba u briew hi u la mon ban shah shkor ia ki nia pynbieit, ki nia ba sngew shongnia shisha, bad haba u briew u la sngewdei ia kita ki nia, da la ki kti hi u pom pynkhylllem ia ka jingkieng Sohpetbneng. Kane ka jubab ba la ai da u myllung ka iasyriem shibun eh ia ka jubab ba la pynpaw ha ka Bible: ka jingpynshoi u bseiñ ia ka Im da ki nia ba sngew shongnia. Kane ka kdew ia kaba kham jylliew ka jingpyrkhat bad kata ka long ba ka jinghap ha kano kano ka apot ka ju sdang borabor na ka jingiakren ba ha lade hi da ar ki jinglong kiba don ha u briew, ban ngeit bad leh ia ki jingai jingmut thymmai ne ban snoh beit tang ha kaba rim. Kane ka long kata kaba ha ka psychology ki ong ka *rationalization*.

Ka jingmih ba pait pnat nangne ka long ka jingkylli: hato u briew un ym hap, lada um shym la ia kren bad u ngap ne moina? Ka **La Dkut Sohpet** kam shym kren ia kane, namar ka jingsdang jong ka kam long shuh ha ka lada hynrei ha kaba la long la jia ryngkat bad ki jingioh pateng nangta.

Ka Burom Ba La Jah kynthup ia ka **La Dkut Sohpet** ka long ba la thoh ha ka Blank Verse. bad la wanrah ia ka rhythm da ka *syllabic rhythm* kaba 10 kyntien. Ka Blank Verse hi kam don ka jingtara ki laiñ hynrei ha kane ka poim, u nongthoh H. Warmphaign Sten u la lah ban wanrah da ki spah ki laiñ kiba ka tara ka long hapoh jong ki hi.

e.g. Ym slem ban sngew ba jlew ki ksew V:142

Kumta iu briew ka pynma her bun i

Ba rieh ka Sngi, um shai ba rieh u Bnai,

Ba rieh ki khlor; kat shaba tur u ur. (V:184-186)

Ki buit pyndonkam ia ki sur sawa kum Assonance, Alliteration, Consonance, ki buit batai simile bad metaphor ki long ia kiba ia pyndonkam pahuh bha. Nangta don ka jingbuh beit ia ki jingjia ha

(iv)

ka rukom ba beit beit ne ba mar khongpong. Kine ki dawa ka jingwad ba kham bniah ia kane ka poim. Khnang ban iohi ia ka style jong une u nongthoh lehse kan iarap lada yn ia nujor ia kane bad kiwei pat ki style kum ka Grand Style u Milton. Haba ngin wad bniah lehse ngin shem ba ka style kan long pynban Anti Miltonic Grand Style. Ka shong ha ki nongwad bniah ban leh ia kane.

Ryngkat bad kaba peit bniah ia ka Style ha ka liang ka jingpyndonkam ia ki kyntien (diction) lah ruh ban pyrkhāt ba kam long kaba bakla lada yn tyrva ba dei ban don ka jingpynkylla ia kane sha ka English khnang ba kiwei ruh kin tip shaphang ka jingnangsan ka Poitri Khasi. Hynrei ka kam kam long kaba suk. Ki kyntien khamtam ki adverbs ba la pyndonkam kylluid bha kim long kiba suk ban pynkylla. *

e.g. **Beb** beb.shyntur u Jom ka khiih;

Khriaw khriaw ki riew ki tmain da speh diengkhied.

Dei namar kane ka daw, I Prof. H.W. Sten I la kdew lypa ha nga ha ka 9.8.96 ba lada dei ban translate ia kane, u nongpynkylla un hap rieh tngen kham bun ha ka shatri ka jingmut (semantics) khamtam ban ia da kumwei.

Ka Shynrong (Structure)

Ka **La Dkut Sohpet** ka long ka jingpynwan dong ia ka jingtei ba kaba la ieh shipor tang shiteng shilliang ha **Ka Burom Ba La Jah Kitab 1 - 3**. Ia kane ka jinglangdong ki jingjia lah ban ioh shai kdar lyngba ki kyntien sdang jong ka Kitab I, bad kyntien kut Kitab 5 kumne:

Bu Briew u thew pyrshah hukum u Blei,

U khet jingkieng ha kliar u Sohpetbneng.

U kwah phetrich na khmat ba iai thaba

Ba dap jingieit nylla ia la jingthaw; (I:1-4)

Haba burom ka jah, ka jah, ka jah

Kumta burom u briew bad Jom ka jah

(v)

Nongjop lano un paw? Bynriew u ap. (5:506-508)

Namar ba u myllung u dei u *conscious artist*, ki jingjia baroh ki hap bha sbok sbok ha la i jong i *jong* i jaka, bad haba lum lang ia ki baroh lah ban kren shai ba ka **La Dkut Sohpet** ka pyndap pura ia ka jylli ki jingjia. Lada yn peit ia ki jingjia kum kiba hap ha ka **blue print** ka jingpyrkhat u nongthoh yn shem ba ym shym don wat kawei ruh na ki ka ban noh kyrweng khlem da syndong lang khop.

Ka jingpyndap ba pura jong ka **La Dkut Sohpet** ia **Ka Burom Ba La Jah** ka long ruh na ka liang ba mynta la pynpaw shai kdar ka burom jongno kata kaba la jah. Baroh shikatta ki jingkylli ki la mih kum: Kaei ka jingmut jong kane ka poim ba khraw? Mano ba jah burom? Don kiba pyrkhāt ba kane ka dei ka translation ba mih na ka **Paradise Lost**. Hynrei kane ka jingpynlang ba thymmai sha **Ka Burom Ba La Jah** ka iathuh shai ka jongno bad kumno ka burom ka la jah. Ka burom u briew ka la shu jah syndet na u tang shu mar ia mynjur ban khet ia ka Tang nub Tang Jri. Ka jah syndet namar u briew (baroh 14 ngut) u dei u tyngshop rit, hynrei ka jong u Jom u tyngshop pdeng te ka jah khyndiat pa khyndiat. Ka long kaba sngewtynnad ban bud dien kumno u myllung u la pynmih bluit ia u syiem ka krem. (Ka krem ka jaka rieh uba shah jop). Haba u la mih, u la iaied leh kyrtong bha ia lade, hynrei wat une hi u la shem ba u briew ha kaba kut um donkam shuh ia u, bad kumta u la rai ban leit phai sha la ka krem maw kum u ba la jah burom.

Khublei,

'Ha Sharing Cottage'
Lumbhalang, Nongthymmai,
Shillong - 793014

M.B. JYRWA

11. Sept. 1996

(vi)

SHIKYNTIEN NA KA NONGTHOH

Ka Burom Ba la Jah da u H. Warmphaign Sten kam long ka poim kaba suk ban sngewthuh lut. Ha kane, u nongthoh u la thairi ni bha ia ki jingpyrkhat kiba u la lum la lang lyngba ka jingpule bad jinghikai jong u bad lyngba ki jingiashem jingiakynduh ba bun jait ha ka jingim. Ka jingtip bad jingsngewthuh bha jong u ia ka pyrkhat Khasi, ka jinglah jong u ban lum lang ia kine baroh ha ka shlem mutdur jong u ka la pynlah ia u ban ai ha ngi ia kane ka thylleng epik ba nyngkong eh ha ka histori ka literashor Khasi.

Ka Burom Ba la Jah ka kynthup ym tang ia ki jingpyrkhat jingpuson, hynrei ia ka buit thaw poitri ruh. U H. Warmphaign Sten uba dei u nonghikai, u kwah ba ki jingnoh synniang jong u kin long ki nongmuna ia ki longdien jong u. U pynpaw ia kane lyngba ka buit thaw tyngshop, ka plot, ka jinglangdong ki jingjia. U ngeit ba ka literashor ka kren ia ka jingim, namarkata lyngba kane ka poim u wad ban pyndeia ia ki jingjia bad ka jingim ha ri Khasi. Ka poim kam dei ka jingjia tang shaphang ki ksuid bad kita ki brieve ba nyngkong eh, hynrei ka don ka jingkdew ia ki bynta bapher bapher kiba long ba jia ha ka ri hi. Ka poim ka dei namarkata ka allegory.

Nga pynpaw ka jingsngewnguh kaba khraw ia I Prof. H.W. Sten ba la khlad noh na ngi. I bym shym la tyngkai ka por bad ka bor ban iarap ia nga ban sngewthuh ia katto katne ki bynta kiba kham jwat ha ka poim. I la kyntu ia nga ban buh ha ka dur ka kot ia baroh ki notes kiba nga la thoh hadien ka jingpule bniah ia ka poim. Nga sngewbynnud ba I Babu (kumba ngi ju khot sngewtynnad ia I) im don shuh bad ngi. Lada ka la long da kumwei, ma I hi in jin da la ai ka jingkynthoh halor kane ka jingkynthoh jong nga halor **Ka Burom Ba La Jah**.

Ka jingsngewnguh kaba khraw ka leit sha I Prof. I.M. Simon

(vii)

iba la sngewbha ban pyllait por khnang ban pule ia ka Manuscript bad ban ai ka jingkynthoh halor kane ka jingthoh jong nga.

Ki la don lypa ar tylli ki jingthoh halor kane ka poim. Kawei ka long ka jong u nongthoh hi kaba u la kynthup ha U Prew (1987); kawei pat kaba la thoh da u Mawrang S. Kharsyntiew (1984) kaba u la ai kyrteng Ki Khyndai Jylla. Kine ki jingthoh ki long tang halor ka Kitab I bad Kitab II. **Ka Burom Ba La Jah** mynta ka don haduh ka Kitab V. **Ka La Dkut Sohpet** ka dei ka Kitab IV bad V (1996). Ki lynnong kiba don ha kane ka kot ki ktah ia baroh san tylli ki kitab, hynrei ki long tang khyndiat eh haba ia nujor bad shibun kiei kiei kiba dei ban kren ha ka jingiadei bad ka poim.

Ha kane ka kot, ki nongpule lehse kin sngewppher kumno re ba ym shym la kdew sha I Prof. H. Warmphaign Sten (ba la khlad noh) kum u Myllung hynrei kum u Nongthoh. Ka daw ka long ba u Nongthoh hi um shym la sngewbha satia ba yn khot ia u u Myllung. U Nongthoh u la da kren shai ba um long u Nongrwai, hynrei tang u nongthoh shi beit.

Ki kritik kin sa nang mih ki ban nang thoh bun kiei kiei halor kane ka poim. Kane ka kot kaba nga thoh mynta ka long tang uwei u mawjam sha ka jingialeh ban sngewthuh ia ka. Lada ki ban pule ia ka kin myntoi katto katne bad kan pynkhih ia ki ban wad shuh shuh bad tih kham jylliew halor jong ka, kata kan pynhun ia nga.

'Ha Sharing Cottage'
Lumbhalang, Nongthymmai,
Shillong - 793014.

M.B. Jyrwa

November 4, 1997.

(viii)

Mawlai - Umjaiur

Shillong 793008

14th January, 1998

I Jingkynthoh Lyngkot

Nga sngew kmen shibun haba nga la ioh ban peit ia ka jingthoh i Dr. M.B. Jyrwa (Kong Mum) **Halor Ka Burom Ba La Jah**, ka jingthoh jong i Dr. H.W. Sten (ba la khlad).

Nga la ithuh ia i Kong Mum la slem, bad nga la tip shaphang jong i kum ka Nonghikai la kham slem shuh shuh. Nga tip shaphang ka jingbniah jong i haba i thoh ia kiei kiei, bad kam shym la pynlyngngoh ia nga haba nga la iohi haduh katno i la lah ban thir ia ki bynta kiba ki nongpule ki donkam ban tip, ba ki lah ban sngewthuh kham bha shaphang ka ryenieng u Nongthoh kum u Nongthoh. I la leh ia kaei kaei kaba dei ban iaroh.

Nga ngeit u Keats un ym bat eh lada ngan shim kylliang khyndiat khyonsoit na kaba u la thoh 180 snem tam mynshuwa: ha ka Sonnet jong u "On First Looking Into Chapman's Homer" u la iathuh kumno ba u la kham sngewthuh kham bha shaphang u Homer da kaba pule ia ki jingpynkylla jong u sha ka Ktien Phareng ia ki epic u Homer. Nga ruh nga sngew ba kaba kum kane ka jingsngew ka la rung ha nga haba nga la pule ia ka jingthoh i Kong Mum halor ka epic i Bah Sten: nga sngew ba nga la lah ban sngewthuh kham bha shuh shuh shaphang i Bah Sten lyngba kane ka *Critique* jong i. Khublei shibun, Kong Mum !

Nga kyrmen ba i Dr. Mrs. Jyrwa in dang pyndonkam ia la u khulom na ka bynta ka jingmyntoi ki Nongpule.

Ivan M. Simon

LYNNONG 7

Ka Burom Ba La Jah: Ka Allegory

Ha ka 'Ka Biang Ia Nga' ka jingkren ba san minit da u nongthoh kaba u la kren ha ka sngi ba pyllait paidbah ia **Ka Burom Ba La Jah I & II**. 21.6.80 u nongthoh u ong ba ka biang ia u lada ki nongpule kin shem ba u nongthoh lyngba kine ki kitab u pynkhemied ia ki shalor namar

Sha kliar ki Mangkashang nga thew ban her
Ha dur bad sur bym pat ju rwai mynnor
Ha ktien la jong.

(I:29-31)

U ong shuh shuh ba ka biang ia u lada ki nongpule ki sngewthuh ba ki ksuid ba la pynithuh ha kine ki kitab ki don ka kam ban leh, ki long kiba im ba khih, ba kren, ba phohsniew, ba angnud, kiba heh bad kiba rit ryngkat bad ki sur bad ki dur bad riam ba pher jong ki.

Hynrei ban sahkut tang ha ki ksuid bad ki kam jong ki, ha ka jingitynnad jong ka plot bad ka jinglangdong ki jingjia bad ha ka jingtbit u nongthoh kum u nongthaw tyngshop kam biang ia ngi. Kaba sahkut tang ha kitei kam pynpoi ia ngi sha ka ban iohi sa ia ka jingthmu ba kongsan eh kaba don ha lyndet ki jingjia kumba ki paw. U nongthoh u ong ha kaba kut "Ka Biang Ia Nga" ba **Ka Burom Ba La Jah**

- (i) ka wad ban batai ia ka jingim;
- (ii) ka mih na ka jingim;
- (iii) kan sah ruh ka bynta jong ka jingim.

Kine ki jingong ki pynpaw shai ia ka jingthmu ba u nongthoh u don, kata, ba ki nongpule ka poim kim dei ban sahkut tang ha ki ksuid, hynrei kin mih shabar phlait ban iohi hangno u briew u ieng ha ka jingiadei bad ki ksuid. Ha kiwei pat ki kyntien, lah ban ong ba kitei ki jingong ba la sot na "Ka Biang Ia Nga" ki kdew ba ka poim ka dei ka

Allegory.

Hangne ngan kdew katto katne shaphang ka allegory ha shuwa ban peit ia **Ka Burom Ba La Jah** kum ka allegory.

Ka Allegory

La batai ba ka kyntien allegory ka wan na ka Greek allos: shawei bad agoreuien: ban kren. Ka jingmut tynrai jong ka ka long: kren shawei mut shawei. Ha ka litereshor ngi ioh ka allegory haba ki jingjia ne ki nia ki jutang jong ka khana la ha ka poiri ne prose ki ia snoh lang ban kdew sha kiwei pat ki jingjia ne nia bad jutang ia kiba ym shym la kdew pyrshah ha ka khana. Ka khana, plot, bad tyngshop ki don la ki kamram bad thong ban pyndep; kham bunsien ka thong jong ki ka long ban pynsgewtynnad. Hynrei ha lyndet kine, ki nongpule kiba bniah bad shemphang ki lah bad iohi ba kita kiei kiei kiba paw ki buhrieh sa ia kiwei pat ki khubor. Dei na ka daw jong ka jinglong ba rieh jong ka khubor ba uta u Macrobius u ong ba ka allegory ka dei tang na ka bynta ki riewshemphang, bad ba dei tang kiba kum kita kiba dei hok ban lied ia kata ka jingtap kaba kah kum ka *veil* ia ki jingshisha kiba kham jylliew kiba ki riewmadan hi kin ym lah ban iohi ne sngewthuh. Lehse une u Macrobius u la iohi ba kaba pule ia ka allegory ka mut kaba wad ia kaba shisha ha lyndet kaba la shu thawnang. Ki khanatang phawer bad pharshi ki long kiba ki nongthoh/nongkren ki pyndonkam bha ban shon jingmut ha kiba pule/sngap ia kino kino ki khubor ha lyndet ka khana. Donkam ban kynmaw ba ka allegory ka donkam ia ka khana. Ka khana ka lah ban long kaba shisha ne kaba shu thaw. Ha ka litereshor ka khana ka lah ban shim ia kano kano ka dur kata poitri, prose ne drama.

Ban siat jingmut shawei nalar kata kaba la pynpaw ka ia syriem bad ka metaphor, simile, enigma bad allusion lada kata ka jingsiat jingmut ka long tang ia iwei i jingjia ba kut noh shen. Ka jingkynthoh u Soso Tham

Sha u ki Umsohsun ba jngut,
Ki lam baroh ka Tngit ka Pyut

(Tham 1936:20)

bad ka jong u Morkha Joseph

Ym don Abraham ka Sodom ban said,
Ym don Jonah ka Ninebe ban lait,
Kyndit thret ka wan kum ka sngi bishar
Shu lyngngoh, lamwir, manbieit baroh phar.

(Joseph. 1968:5)

ki long ki allusion. Ba ka jingsiat jingmut kan long ka allegory donkam ban don ka jingiasnoh lang jong kawei ka jingjia bad kawei pat kat haduh ba ha kaba kut, haba la kyllum lang ia ki, ki ieng tylli lang kum kawei ka jingkam. Ka jingsiat pharshi ka dei ban long kaba neh bad iaaid lyngba baroh kawei ka poim ne novel, kumta ba yn lah ban khot ia ka ka allegory ba pura; hynrei lada kam neh, kata ka long lyngkhot lyngkhot, pynban kita ki lyngkhot ki mih bunsien ha kata kajuh ka litereshor, lah ban ong ba kata ka litereshor ka noh sha ka ban long ka allegory.

Ka allegory kam dei ka jait litereshor kumba long ka poitri ne drama; ka dei ka buit ba ki nongthoh ne nonghikai pateng la pateng ki pyndonkam ban pynpaw lyngba ki khana ia ki mat pyrkhath kiba ki sngew shon ha lade na kaba ki peit khnang khai ia ki bynta ka jingim ha kiba ma ki ruh ki long ki nongiashim bynta ne nongpeit pyrman. Dei na kane ka daw u nongthoh **Ka Burom Ba La Jah** ha 'Ka Biang Ia Nga' u thoh ba ka poim ka pyni ia 'ka buit thaw poitri jong nga'.

Ka allegory ka lah ban long kaba kyllaiñ ne kaba shi sur. Ha kaba shi sur ka khana ka long khnang ia ka ban hikai. Ki khana kum ha **Ki Phawer u Aesop** ki long ki nuksa. La ong ba **Ka Jingiaid u Pilgrim** jong u John Bunyan ruh ka dei ka allegory ba shi sur. Ka allegory kaba iadei bad ka saif pyrthei, ki jingjia ha ka histori ki kham kyllaiñ namar hangne don ka sur shyit, sur kyntah. Dei namar kine ki daw ba ngi iohi ba u nongthoh u leh kumba kren ia kawei katba ka jingmut pat kliaw shawei. Dei hangne ba ka allegory ka ia jan bha bad ka satire.

Ka allegory ka pher na ka satire la ka ia syriem ruh. Ka allegory ka siat pharshi kyllum khlem da ktah mationg kyrpang iano. **Ka Burom Ba La Jah** ka long kumta. Ka satire pat ka ktah mationg plak kumba long ka poim "U Ngap Na Ri War" kaba kynthah pyrshah ia u J.J.M. Nichols Roy ha kito ki por. Kaba donkam ban sngewthuh ka long ba ka allegory ka long kaba don jingmut bad ba leitsiew namar ba hapoh ka jylli kynthah kyllum pynban don ki snap ka jingkynthoh kyrpang kum ha ka satire. Ka satire ruh ka leit-siew namar ba ha ka jingkynthah kyrpang ia katto katne. ka kynthoh ha ka jingshisha ia ki riti dustur, rukom im bad rukom leh. kata ka *system* hi jong kata ka por kaba ai lad ia kita ia kiba la kynthah kyrpang ba kin leh kumba ki la leh.

Ki allegory ki don lai jaid. (i) Kito kiba ia dei bad ka histori; kine ki kynthup ia ka saiñ pyrthei, imlang sahlng. ka ioh ka kot. (ii) Kito kiba dei ia ka pyrthei mariang kynthup ia kito kiba lah ban pynieng kum ka kynja (type). U bseiñ rnong ia uba la kyntiew ha u dieng u long u kynja u Khrist ba la kyntiew ha ka Diengphna. (iii) Kito kiba ia dei bad ka sneng ka kraw. Kine ki kynthup ia kito kiba ka jingthmu ka long ban kyntiew ia ka jingim ba kynja mynsiem kumta ba ka jingim kan long kaba dap da ka jingkmn bad jingkyrmen.

Ka Burom Ba La Jah kum ka Allegory

Ka nongrim ha kaba kane ka poim ka ieng kum ka allegory ka long ba ha kawei ka por shuwa ka jingpynlong ia ka Pyrthei (Gen 1:2, IV:169-70) la don uwei u khlor ne u Lurshai (Is. 14:12, II:469) uba la ialeh pyrshah ia u Blei. Une u la rhah ia ka jingkhraw bad burom u Blei bad u la kut jingmut ban knieh ia kita na u Blei. U ong: "Ngan long kum uba ha jrong tam" (Eze. 28:16-19). Ha ka jingialeh hangta ha pyntha bneng (IV:165, 210-11) une u Lurshai u la shah shop noh sha Khyndai Pateng Niamra (Is. 14:15; Lk. 10:18; Rev. 20:10; II:473; IV:165-8) ma u lem bad ki nongbud jong u. Ki sla **Ka Burom Ba La Jah** ki pyni ha ngi ia une ujuh u Lurshai ba la shah shop na bneng tangba une u la ioh noh da ka kyrteng Khasi ne tip

Mikjr: u Jom Rekha. Teng teng la shu khot ia u U Ksuid u Khrei.

Ban wan rah ia ka allegory u nongthoh u seng khanatang shaphang u Jom Rekha kumno ba u khih lynga pisa, u leh shitom ban iaaid lyngba ki pateng jong ka Khyndai Pateng Niamra ban lum paid ban wan sha Pyrthei ban jop ia ki briew kiba long ki jingthaw phylla U Blei. Ha lyndet jong kane ka khanatang thymmai ngi iohi ba ka khubor ka long kumne: ka pyrthei mynta ka ngam ha ka ahor ba jysieh kaba la kchap lut ia ka sap tip briew tip blei, tip kur tip kha, ia ka mon ban kamai ia ka hok namar ba kita ki Thawlang lawbei nyingkong ki la shah pynbieit pynngop ha ka buit phon buit pah ba shukor jong u Jom Rekha bad ki la rai ban jied ia ka khyndew khamtam ban ia ka Bneng, ban artatien ia U Blei kat haduh ban rai ban im laitluid khlem pyndem shuh artad ha ka hukum jong u. Kawei na ki hukum kaba ki la ioh ka long ba kim bit ban sah ha Pyrthei mynmiet myniong (IV:142).

Namar ba ki la shah shukor, kim shym poi pyrkhata ba kaba ki ong

"Mynmiet ban kiew, mynstep ban hiar la thait Shisha. Nga kvah ban sah ha sla khyndew To sngap, to sngap", Kumta ka Nia ka sdang. Baroh hynriew kynthai ki khlei, "La thait."

(IV:512-5)

lane kaba ong u Duh

"Nga ruh", u jied u Duh, "nga juh ban iuh Khyndew; bad ki ngan sah la bang ne jew."

(IV:524-5)

ka long kaba kyndat syndon ia U Blei bak. Kim poi pyrkhata ba haba ki wad laitluid na U Blei bad na ki hukum jong u kin ngat pat ha ki hukum u ksuid. Kim shym tip briew ei ei ba ki hukum U Blei ki long na ka bynta ka jingbit bad jingsuk jong ki. Kim shym suba ei ei ba uta u ngaptem bad moina ba ki ia kren ki dei ki thok ki shukor kiba la shu

pynbang ia ki tang ban hun ban iohi ba ki briew ki ngat ha ki jingeh
ba laiphew jait. Hynrei haba u briew u kyndat ia U Blei ban kynthup
ia ka khyndew, peit ka jia aiu ia u nyngkong nyngshap.

U iaid ieng laiñ; kysnan ka lip ka maiñ

(IV:526)

Une uba iaid ieng laiñ bad kiba la rai ban sah noh ha Pyrthei u dei u
Duh. Tang shu mar ia ai la ka rai, kaba u duh nyngkong ka dei ka
maiñ ka burom Blei. Ka jinglip noh kane ka burom na u briew kein
ka dei ka jah burom jong u. Ka la long kumta ia baroh kito kiwei pat
ki kynthei, u Bor bad u Nah bad ia kiwei ruh haba ki rai kyntait ia ki
hukum U Blei.

Kaba bud ia kane ka long ba u klet noh ia la ka tynrai na kaba u
wan. Ka khanatang: ki Hynniew Trep ki Hynniew Skum ka kren ia
ka jingngeit ba u khun Khasi Pnar u don ha u Blei kum u tynrai ka
longbriew manbriew. La pynshisha ia kane ka jingngeit da ki kyrteng
ba la ai ia U Blei kum u Nongbuh Nongthaw, u Nongsei ia ka
longbriew manbriew. Hynrei ka jingkyntait ia U Blei ha kaba
nyngkong, ka pynlong ia u ban ym pynsgew shuh ia ki
jingpynkynmaw baroh. Kane ka ialam sha ka jingpyneh dohnud, bad
khatduh khatwai sha ka jingklet syndon jar. Ynda la klet ka jingshlur
bad jingbysalia ka wan tyllep. Nujor ia kaei kaba ki 'riew snieh
snep dieng' bad ki riw thymmai ki leh.

Riew snieh snep dieng ki bam

Tang ja bad jhur; kim dih na wah, ki pung

Ki tih. Ka um jingklet la khlei ha wah

Ba tuid; tang riw thymmai ki dih ki klet

Syndon ia puriskam riw rim.

...

Kin bam da kam bad ktien ia kmie

Ia kpa, ia para briew baroh bym treh

Pyndem ha riw minot, ha stad, ha jhad

Ka juk thymmai.

(V:77-87)

Haba u briew u jied ban sah noh ha Pyrthei u la ieh ia ka shong
suk shong saiñ ha Ing u Blei. Kane ka la pynkylla ia u na ki khun u
Blei sha kaba un long uba kham palat ban ia u ksuid. Kaei kaba u
briew u leh ia la u para briew ka long kaba ki ksuid kim ju leh ia la ki
para ksuid (V:438-80).

U briew ym tang ba u kylla ksuid hynrei u la kham stad ban ia
u ksuid hi. (V:389) Shi sien mynwei u la shah pynshoi ha u ksuid,
hynrei mynta u la pynshoi ma u ia u ksuid. U briew u pynshoi ia ka
ksuid Pang bad ksuid Iap ban pyndep ia ki kamram jong ki halor kito
kiba shlan ban long dieng pyngkiang ia ki jingthmu ba bun jait jong
ki; ki da thong ia ka Pang bad ka Iap da ka snam ki mrad, ki sim ki
doh. U la sniew haduh katta ba u thong ia u Brai ba un leh ia ki kam
brai jong u wat da ka dor ban siew. U Jom haba u peit bad sngap thuh
ruh na kaba iathuh u Spai u sngewthuh ba um donkam shuh ban trei
hapdeng ki briew. Kumta u rai ban pynbud noh ia u Spai ban leit phai
noh sha ri Myngkoi. Haba u Spai u ong

"Kynrad, nga rai, nga dei ban wan shong trai

Ki briew ki roi palat, ki stad palat

Syntiat la nang kynthei, shynrang, khynnah

Kumjuh ...

-(V:388-91)

U Jom u ong pynbud

"Iathuh shuh shuh, nga ruh

Ngan rai,"

(V:401-2)

Ha shuwa ba un kynriah na Pyrthei u Jom u ud, bynñiaw khleh
sngewrem ba u briew uba mynta u la sniew na lade, um treh ban kit
khlieh ia la ki jong ki jinglong bad jingleh sniew baroh. Haba la sniew,
la pyut plak ka longbriew manbriew ka kynnoh ka kynta baroh ka leit
shu Jom (V:312, 435). (Bishar ia ka jinglong ksuid u Jom; u Jom
mynta u kynnoh kylla iu briew).

Kiwei pat ki ksuid kiba sah ha Pyrthei kum u Ren. ka Taro, ka Shwar, ka Khapraba, ka Sabuit, ki la kylla ki "ksuid ba khrong" (V:430). Ia kine ki briew ha ri Khasi Jaintia ki ri, ki ai ka bam ka nguh ka dem kat kum ki dustur ba ma ki ki ju leh. Lada jia ba ki briew ki rai ban bret ia ki, ki lah ban leh kumta. Kane ka pynpaw ba u briew u bat ia u ksuid u khrei ha ka kti jong u ym ia ka ban pynduh pyndam ia u kumba tieng u Jom shisien (I:331) hynrei ban pyndonkam ia u na ka bynta ka jingmyntoi jong u.

Ka jingiaid lynti u Jom bad ki nongbud jong u kumba la batai bniah ha ka poim Kitab I-III ka ia syriem eh bad ka jingiaid lynti ki snaiap ha ka **Inferno** jong u Dante ne ka jingiaid lynti u Orpheus shaduh ka khet u Pluto ban wad ia ka tnga jong u ka Eurydice kaba la shah rong noh shata ha ka Jingiap. Ka jingiaid lynti kiba kum kine ka la ju long borabor ka dustur ha ka epik; ha kajuh ka por ka long ka allegory ban kdew ia kita ki bor kiba maian kiba trei ha u briew ha ka jingim bad ha ka jingiap kumjuh. Ka jingiaid lynti ha **Ka Burom Ba La Jah** ka kdew ia kata ka bor kaba la khring ia ki Thawlang-Iawbei ban ieh ia ka bneng da kaba pyrkhata ba hangne kin ioh ka shnong bad ri laitluid.

Kane ka bor kaba la lap iu briew kam dei ka bor lymmuha kaba lah ban shu kyndat suk sharud. Ka tyllong jong kane ka bor ka mih na uta uba ka dohnud ka ingkhong da ka jingbitar bad jingpynhiar kput. Une uba la tip ia ka jingkthang jong ka jingshahjop um mon shuh ban hap ha kajuh ka apot sa shisien. Te kumta haba u la iohi ka lad ban pynhiar kput ia U Blei da kaba ktah pynpulom ia ki jingthaw jong u um shym shu mih la ka mih kumto khlem khreh. Hynrei u da khreh, u da mang, u da kham, (I:344) u da lum paid na baroh kawei ka Khyndai Pateng Niamra.

Ka jinglum paid bad khamtam eh ka jingkhoh kyrteng ia ki ksuid kiba kham paw ha ka bor bad buit jong ki, khamtam ia kito na ka Jylla Lalot ka pynkynmaw ia ka dustur epik kaba u Virgil u la bat

haba u la list ia ki nongrap nongsynran jong u Turnus ha ka **Aeneid**. Shuh shuh ka pynpaw ia kaba u Jom um ngeit ban jop thma tang da u paid bhur ba lymmuha. U H. Warmphaign Sten u la pynlong ia u Jom ban sngap kyndiang ia baroh ki jingai jingmut jong kiwei pat ki ksuid, nama u tip biang biang ba ha ka ia kaba biang kita baroh kin sa long kiba iaid dor bha. Ki nongbud u Jom ki long u paid ba ryntih u bym don da kumwei pat lait na kaba pyndep ia ka mon u kynrad jong ki. Uba la nud ban kren kynthah iu Jom dei tang u Ren (I:434-55), la katta ruh ka mon jong u kam ia pyrshah ei ei bad ka jong u Jom. Kane ka pynpaw shai kdar ba ka hima u Jom kam dei ka hima iapait. Ka bor kam shong tang ha u nongialam hynrei ha ka jingiatylli lang kiba bud ia u.

Kane ka bor ksuid ka trei ni haduh katta katta. Ka wad ki lad ki lynti baroh kumno ban pynngam ia kita ki jingthaw phylla U Blei. Kumta ki thaw bad rah ki tiar thma, ki rah sa ka ksiar ka rupa bad mawkordor ban ioh pynngam ia u ha u Mammon. U ksuid u tip ba ym lah ban shakri ia U Blei bad ia u Mammon ha kajuh ka por. Ki ksuid kynthei bad ki ksuid shynrang ki lam la nia la ktien, la buit la bor ban trei hu briew; ki da mang da thew ba lada kumno re u briew u lait na ka kti jong katto katne na ki, un ym pep ban hap ha kiwei pat. Ka jingai jingmut ban phah syntiat du Spai ia ka iaid ka ieng ki briew ka dei ka buit hiar thma kaba paka. Ka hukum bu Spai u ioh ban khlei ka um jingklet kumta ba haba un biah phongrai ia ka bor, burom-bad jingbha U Blei, u briew un klet ba kata kam long kaba shisha. La ong ba u Jom uba la pynkhih sha ka jingialeh um thiah satia (IV:327), um shah ba ki ksuid kin bun ktien eh, ha u ka kam ka kren kham jam ban ia ka ktien. Kine baroh ki pynpaw ba u Jom u shim khia ia kane ka jingialeh. Kaba u nongthoh u leh ha kane ka poim ka long ban kdew ba kane ka bor kaba la nud ia U Blei shi sien kam dei ka bor ba u briew un lah ban ia leh pyrshah. Nalor ka jingpynkhreh, u Jom u don ka bor ban leh kambah ban pynthame la ia ksuid ne briew (I:400); ban rit ban heh kat kum ki khen; ban buhrieh ia la ka dur ba i triem jong u, ban paw kum u angel jingshai lada donkam. U Spai, u leit

Paidbah bad u Jom ki la pynkylla dur ia lade sha u ngap, u skaiñ, ka Larni bad u Moina.

Ka bor ksuid ka trei ha u briew na ki lai tylli ki dong kiba donkam eh ha ka jingim jong u. Kita ki long: ka khlieh--jingmut jingpyrkhat; ka dohnud--jingsngew; bad ka doh--ka met bad ki jingbrai jong ka.

Nyngkong eh ka bor ksuid ka wan ha ka jingmut lyngba ki nia bad jingpynshong nia bad ki nia ba pynbyrngia (IV:119). U Spai, la iathuh u sei ki nia, u ia kren ia khana nyngkong bad kawei ka kynthei, hadien bad baroh ki kynthei, bad nangta ka pur sa shaduh u Kñi Rambah hi. U Duh bad ka Buit ki la wer ia u Kñi Rambah ban ym pynlut por ia kren bad u 'ngap' ioh kumno re ki 'ngop ha sur jong u', pynban u Kñi um sngap ia ki. U ia myllen kren shuh shuh pynban. Hato ka Im kam shym la ngat ha u Soitan namar ba ka la treh nyngkong ban byrngia ia kren bad u? Haba u 'ngap' u iohi ba ki la byrngia, u sei sa ki nia ban pynshongnia. U Kñi uba shida u la lyngngoh ia ki nia ki jutang u 'ngap', mar bud ia ka jinglyngngoh wan sa ka jingsngewdei. Kine kloï lan ki speh sha ka ban pynngeit bad mynjur ba imat don shisha kiei kiei ha U Blei kiba kim ju poi pyrkhat mynshuwa. Ka artatien ia U Blei kaba ha ka jingshisha ka dei ia u 'ngap' ka la sdang ioh jaka. Ka jingpynshah shkor ia ki nia shukor, ka jingmynjur lem bad kita ka pynmatlah ia ki dak ki shin kiba pynpaw ba u 'ngap' u dei u ksuid. Ki khmat ka jingmut kiba la pynmatlah mynta (II Cor. 4:4) kim peit shuh, tang ki shkor ki ieng jriang ban sngap ioh lehse ki ioh sngew sa kiwei kiwei pat ki sur bad nia (IV:442-446).

Ka Kitab IV ka ban bunsien ia ki kyntien 'sngew', 'sngap', 'sur', 'sawa'. Kine ki kyntien ki kdew ba u briew u ngat ha ki buit u ksuid u khrei namar ba u la sngap bad pynshah shkor ia ki sur sawa shukor jong u, bad ba kine ki la ngam jylliew ha ka kyrdan pyrkhat. Haba pyrkhat ia ka jingpynshoi u Jom (IV:447-54) lah ban ong ba kam long kaba da katta katta eh kat haduh ban pynkohnguh iu briew pyrshah iu Blei. Lada ka jingpynshoi ka long mak mak ka lah ban

long ba u briew un ym kohnguh satia. Hynrei namar ba u briew u lah shah jop lypa ha ka kyrdan pyrkhat kam shym long shuh kaba eh ia u ban kylli: "Ym pom daei, me ong?" (IV:465). Kane ka pynpaw ba lada biang sa tang ka tiar, u la kloï hi ban khet pyndkut ia tang nub tang jri ha kliar u Sohpetbneng.

U ksuid u la pynpyut plak ia ka jingmut jingpyrkhat u briew (II Cor.11:3); kane ka la pynlong ia u ban ym peit sngur mynsiem shuh ia U Blei ha ka bor bad burom jong u; u la peit ia U Blei na ka phang ka malade bad u la sdang ban sngew kumba u la shah shim kabu shisha ha U Blei (IV:171-181). Haba u briew u la pynlong ia ka malade ka pdeng um iohi shuh ia U Blei, um lah pyniapher shuh ia u ngap shisha na u ngap ksuid, lymne u lah ban iohi bad sngewthuh ba U Blei u kren ha u lyngba ki dak ka suiñ bad Pyrthat. Uba kum une u briew u wad tang ban bit ia lade bad lehse ban bit kita kiba u ieit. Hynrei lada kumno re kita kiba u pyrkhat ba u ieit ki pynthut ia u, u kloï ban kñia ia ki ha duwan ka mon ka malade jong u. Haba la poi ha une u pud u briew u duh ym tang ia ka tiplei hynrei ia ka tipbriew ruh.

Na ka khlieh, ka bor u ksuid ka par sha ka dohnud. Ka dohnud u briew kaba la tam hukum kam don jingsuk namar haba u briew u ieh ia U Blei u ieh ruh bad ia ka jingsuk. Um suk ha lade, um suk ha ing lymne ha bar. Namarkata u thaw ia kajia ha ing, u i kumba un bam bad kmie bad kpa da ktien bad kam (V:184-7). Ha shnong ha thaw dap tang ka suba sniew, ka bishni pihuiñ ka rlah ka rhing kat shaba phai. Ka dohnud ka la long mynta ka thynriew ka Pap (Eze.28:11-17, Tham. IV:VI) kaba kham shukor ban ia kiei kiei baroh kum ka thwei ba iong ba ngiew (Jer. 17:9, Tham. IV:XV). Ka Pap ka wan rah ia ki lok ne khun kynthei bad shynrang na Jylla Lewthala, Jylla Lalot bad Jylla Synshar Paidbah ban pynshong kyrthai ha ka dohnud briew. Ki pynngeit ba lada yn ioh spah, ksiar-rupa, bam pahuh pahai u briew un suk. Shuh shuh kine ki bor ki pynbor ia u ban lam mraw sa ia ka met jong u sha ki ktien bad kam jakhlia ba har rukom,

ki da tyrwa ruh ia ka jingsuk bad jingkmén. U briew haba u pyndem ha la ka dohnud kumta, u kyrmen ba kita kin long kiba shisha, kumta um salia wat ban da siew da ka pisa ruh. Hynrei la shem ba ha ka jaka ban wan ka jingsuk jingkmén ka wan pynban ka Pang ka Shitom (met) ka Jynjar bad Khuslai (jingpyrkhat), ka dum ka lyngngoh ha ka mynsiem. U nongthoh u pharshi ia ka dum ka lyngngoh mynsiem da kaba pynphet noh ia ka Sngi, u Bnai bad Khlur napdeng u khun Khasi-Pnar ha kata ka por.

Haba bishar ia ki tyngshop ksuid ha kane ka poim ngi iohi ba don kito kiba habar, kata kiba ka shong ka sah jong ki ka long sha lum, sha khlaw etc bad ka kam jong ki ka long ban ktah ia ka met uno uno u briew uba jem rngiew (I:72, 296-7) da kaba pynpang pynshitom bad pyniap ruh. Don pat sa kito kiba dei ki bynta jong ka longbriew ia kiba la ai jingim há kata ka rukom ba ngi lah ban sngewthuh ia ka jinglong bad rukom trei kam. Kine ki dei kita ki *personified abstractions*, kiba mih hi na ka longbriew manbriew ia kiba u nongthoh u batai khamtam na ka liang ki jingleh kiba kat kum ki jinglong ba ia sngewthuh paidbah. Kine ki dei: ka Sarong, Bishni, Shla, Rhah, Jaipdeh, Lalot, Awria (Lim, Brai), Tuh, Arsap, Isih, Artatien, Klep, Khwan, Jyrsieh. Ka jaka shong jong kine, kumba la kdew haneng ka dei ka dohnud briew. Kine ki pynggam jyllop iu briew ha pap ha sang bad ka jingthmu jong ki ka long ban lam iap ia met bad mynsiem u briew. Ka allegory na kane ka long ba ka bor ksuid ka thap iu briew nabar bad napoh da kawei ka jingthew, kata ka long ban pyniap khoit ia u.

Ka allegory jong Ka **Burom Ba La Jah** kaba kren shaphang ka jingialeh kaba u briew u dei ban ia id lyngba khamtam eh ha ka jingim ba kynja mynsiem: hapdeng ka bor U Blei bad ka bor u ksuid ngan ym kren shuh. Nga la dep kdew ia kane ha ka jingiadei bad ka phang pdeng. Kaba sah ban kdew ka long tang ia ka jingshisha ba ka jingiaialeh u ksuid ban jop iu briew ka long kaba neh bad ia id lyngba ia ka poim baroh kawei. Nalor kane don sa ki allegory lyngkhot kum

ka allegory ka Iewthala, ka Synshar Paidbah bad ka Jingdum.

Ka Allegory ka Iewthala

Ka Iew Thala ka mih na ka 'Iew' ha shnong 'Jingthala' jong
Ka Jingiaid u Pilgrim jong u John Banyan bad na ka jingrwai

Nga la thait ba hangne long,
Shnong jingthala;

KHB. 322:3

Ka jingthala ba la kdew ha **Ka Burom Ba La Jah** ka ia syriem, ha kajuha ka por ka iapher na ka Iew u John Bunyan, ha kaba ki jingdie ki long naduh ki Ing, ki khyndew ki kam ki jam, ki nam ki burom ki ri bad ki hima. Ka pdeng duh jong ka Iewthala ha **Ka Burom Ba La Jah** ka dei ka jingpynhun ia ki briew na ka liang ka 'met' ha ki bynta ba pher jong ka kum ka khmat, khmut, shkor, shyntur bad thylleij, ki kti, kjat bad ka snieh doh. Ka jingpynhun ia ka met ka long ha ki rukom ba pher. Kat kum kane ka poim, ka lynti sha ka pdeng iew kaba long ka jingiadei awria hapdeng ki kynthei bad ki shynrang ba don hangta ka long da ka jingpyni dak kaba da ki bynta ba pher jong ka met hi. Kiba leit Iew shata ki ia sngewthuh bha wat tang mar shu ia peit (khmat) bad ioh sngew (shkor) katto katne ba ka mar khaii hangta ka dei ka met. Ban heh ka iew, la don lypa iwei ar ki dukan kiba die 'mar kyrpang' ba ia dei bad kine ki jait kam. Ka jingpynskuiñ da ka ia id khlem akor 'khlem jaiñ khlem nep', ki jingpynshlur da ki jingbam bad jingdih ba bun rong; ka jingiatur sha kynja kiba poi thymmai shata ki long ki jingjia kiba ia id kam bha ha kane ka iew. Kane ka iew ka don ka "jingsawa ba khleh" (kynmaw u nongthoh u bud dien ia ki ksuid ha ka Kitab II na ka jingsawa jong ki). Ka jingsawa kaba mih bad ba la niewtang hangne ka long kaba mih na kita kiba ia don bynta ha kita ki kam pynhun met.

Ki kam ha kane ka Iewthala ki jia mynmiet. Katba ki nongst.ong shnong ha kiwei ki Jylla ki thiah, hangne pat ka iew ka hat ka thnem. Ki ksuid kiba la mih naduh Jylla Khyndai ki poi hangne ha ka por

'shiteng synña'. Ki la ioh lad ban ia shim bynta lem ha kine ki kam. Ka jingthmu ha lyndet kane ka jingkdew por (shiteng synña) bad jingiashim bynta ki ksuid naduh u Jom ter ter ka long ban kdew ba ka kam hi ka long ka jong u ksuid u khrei bad ka jingdum.

Kiei kiei kiba la jia ha Lewthala kim shym sahkut tang hangta hi. Hynrei u Jom u la wanrah symbai ia kine ki jaid jingleh bad u la bet ia ki ha ka ri jong ngi kumba ka la long ruh ha kiwei pat ki dong jong ka pyrthei. U Jom u la wer ia baroh ki ksuid na kane ka Jylla Lewthala ban leit lem bad u sha Pyrthei ban pyndep ia baroh kaba ki la leh ha Myngkoi ha Pyrthei ruh. Imat ba la wan ki ksuid na Lewthala, ki jingjia kiba kumba la jia ha ri Myngkoi ki la jia kynrei bha ha ka ri jong ngi. Ki jingthoh jong kiwei pat ki nongthoh litereshor Khasi la kiba ha shuwa ne hadien u H. Warmphaign Sten ki pynpaw ba ka Lewthala ka don mynta ruh ha ki katto katne ki bynta jong ka ri, bad ba ki nongleit iew shata kim long khyndiat.

Ka pharshi kaba kham shyrkhei na kane ka long ba kita ki nongleit iew ki dei ha kajuha ka por ki nongmane ha ki ingmane. Mynmiet ha Lewthala, hynrei mynstep tang shu riew ka baje ingmane baroh ki pynstet ban leit shata. Hynrei haba kum kita ki leit ingmane hato ki leit ban mane Blei? U Blei jong ki um lah ban dei u Blei ba khuid bad ba shisha; u blei jong ki u dei ban dei u Jom. Ki lyngdoh ha kine ki ingmane ki pyndep ka niam khyllah. Ki kren bad ialap ia kiei kiei kiba ki hi kim leh. Ki phlan ba ki ai jingknia da ki theisotti haba ym don wat tang kawei ruh ka kynthei kaba kum kata. Kumno yn dang don theisotti shuh ha Lewthala haba ha ki jingleit iew jong ki mynmiet la dep die tad lut ia kata hangta ha khmat u paidbah (II:572-3). Haba la kdew ia kane, u Lyngdoh Lewthala u jubab

Sotti ne ym sotti la tip ma ngi
Trai shnong trai ri:

(II:584-5)

Kine ki kyntien ki pharshi ia ka leh arsap arphong; ia ka jingkren da

kumwei jingleh pat da kumwei; ia ka jingbysalia ban pyntngit ia kaba kyntang tang ban ioh pynpaw ba ki long ki nongmane. Kine, namarkata, kim shym wad ban mane, hynrei ban pynhun ia lade. Lehse ki mane ia lade. U nongthoh u kdew ba u lyngdoh haba u kren kumtei, u kren hok shisha namar um shym thmu ban ai jingknia ha U Blei uba dawa ba ka jingknia ka dei ban long kaba khuid bad tlem, hynrei ba u thmu ban leh kumta ha u blei thymmai jong ki u Jom. Ki lyngdoh ki tip ba kaba ki leh kam pynbiang pynhun ia ka mon U Blei, hynrei namar ba ki la ngat ha ka jingtrei ka Pap ki pynksan ia la jingleh da kaba ong ba ki knia ym ha U Blei hynrei

"... ban roi ki ksuid ki khrei lawei"
(II:551)

Ban pynkut ia kane ka allegory u nongthoh u kdew ba ka jingkwah u Jom ia mynta kam long ia ki jingknia hynrei ia kaba kita u ki paidbah Lewthala kin bud ia u. U ong ha ki kumne:

"Naduh mynta wat mlien
Ban leh kumne, wat knia ei ei ha nga;
Ia noh baroh, nga dei u Jom jong phi
Bud thik ia nga."
(II:614-7)

Ka allegory nangne ka long ba U Blei um kwah ia ki jingknia ba bun rukom ba ki lyngdoh ki knia. U David ha ka Psalm 40:6 u kren shai ba U Blei um kwah ia ki jingknia na ki briew. Kaba u Blei u kwah ka long ka jinglehhok, ka jingleh isynei bad ka jingleh rit ha khmat jong u (Hosea 6:6, Micah 6:8). U Blei u kwah bad dawa ba ki briew kin long kum ma u. U ong

"... bad phin long kiba khuid naba nga
long uba khuid"
(I Pet. 1:16)

U Blei u dawa kumne, u Jom ruh ba u dawa ba u long u blei ki ksuid u dawa ba ki nongbud jong u kin long thik kum u. Ka allegory

ka long ba ngi ki briew ngin long thik kumba u blei jong ngi u long. Iano ngi pynlong blei na ka bynta ia lade? Kumba uta u long kumta ngi ruh ngin long. Ki blei ki long ar: U Blei bad u ksuid. Lada ngim don ha kawei ka liang, ngi la don beit ha kawei pat.

Ka Allegory ka Synshar Paidbah

Ka Synshar Paidbah ka mih na ka rukom synshar kaba la don lypa ha ki riti synshar ha ri Khasi naduh hyndai hynthai. La nang pynthymmai shuh shuh ia ka da kaba ai lad ia ki kynthei bad shynrang kiba la 18 snem shalor ban jied ia ki nongmihkhmat jong ki na ki kyntoit jong ki. Ki nongmihkhmat ki long la ki liang ki liang. Ka liang kaba bun paid ka ioh thaw Sorkar. Ka pharshi kaba la paw lyngba kane ka poim ka logg kyrpang eh ia ka jingiathaw Sorkar ha Meghalaya ha ka ilekshon MLA ha ka snem 1978 haba ka seng APHLC kam shym don shuh ha ka bor jong ka jingiatylli. Ha kane ka ilekshon ym shym don kano kano ka parti kaba la ioh bun nongmihkhmat kat ban lah ban thaw sorkar. Kane ka la pynlong ia ki nongmihkhmat ban iaid shaneng sharum ban khroh ia para nongmihkhmat ban ia snoh parti noh bad ki kumta ba kin lah da ka jingiasynrop lang ban thaw sorkar (II:801-12). Ka jingkhroh borabor ka long da ka pisa. Ha ka jingialeh ilekshon ka jingpynlut pisa kaba bun bah. Ka jinglut ka leit ha ka bam ka dih kiba rung ba mih, ki nongtrei kiba leit shaneng sharum hapoh kyntoit ban sam ki *election manifesto, appeal, electoral roll*, ban tah ia ki jingkyrpad paidbah ha ki kynroh shnong, ka bai leit bai wan, ka baisngi ia ki nongkyrshan bad kiwei kiwei pat ki jinglut. Ka jingkylli kaba mih borabor ka long: naei ki nongmihkhmat kin khyllie ia kat kata ka pisa ba la pynlut. Kito kiba khroh ki tip bha ia kane. Kumta ki tyrwa ba lada ki nongshah khroh kin wan ia snoh seng bad ki, bad ki lah ban thaw sorkar kin ai ia ki

Shi lak ki sbai da ksiar nylla

(II:808)

Nalor kane, ki batai ba lada ia kane kaba kin ai yn buh ha ki

Double Benefit Scheme jong ki bank, hadien san snem ka sut kan long kat ka trai. Da kane, ki ai jingmut, kito kiba shah thied kin lah ban khyllie ia baroh ka bailut, kin lah ban pynlut katto katne ban leh bha ia la ka kyntoit kumta kin ioh bat ia u paid nongjied na ka bynta ka ilekshon ka ban wan ruh.

U nongkhroh u iohi lypa ba ki ban ia wan snoh bad u kin sngew eh ban shu ieh ia ka parti na kaba ki jop. Kumta u pynkhreh lypa ka nia ka ban pynsngew suk ia ki ban ryngkang kper bad kata ka long ba kim shym jop namar ka parti, hynrei ki la jop namar ka jingbhadur bad kam bhador jong ki. Ki paidbah ki jied briew, kim shym jied parti ka long ka nia ban pynksan ia kiba ryngkang kper. Ka jingphawer ka long ba ki nongjied nongmihkhmat imat ki buaid ia ka jingbhabriew ki nongmihkhmat. Kane ka thew ba ka saifi pyrthei ka iaid lang bad ki kam ba mih na Iewthala.

Ka allegory na kane ka long ruh shaphang ka phlan duman kaba ki nongmihkhmat ki kren. Ka jingkren jong ki ka long ba kin tei ia ka jaidbynriew ha ka nongrim ka hok hynrei hato dang don hok haba dang hynnin dang bein dang khoh, mynta pat yn leit ia snoh bad kita hi ia kiba la khoh. U Ryngkang Kper um tip ka hok wat la u kren shaphang jong ka. Kaba u tip ka dei tang kumno ban pyndap ia ka pla ha ban da biang.

Da ka jingkyrshan ki Ryngkang Kper, hadien katto katne por la lah ban pynlong Sorkar. Ynda la long Sorkar, ki Ryngkang Kper ki la ioh la ki kyndang. Mynta ki la long myntri. Ha ka shuki myntri ki pisa ki lynga namar mynta ka thok ka shukor jong ki ia paid nongjied ka la paw pen ryngkew. Hynrei ka jingpisa ka neh tang shi por. Ha shuki myntri kaba ki ioh ban peit kham bunsien ka dei ka ksiar nylla suda kaba la wan rah sha ki da ki bar jylla kum ka mar ia peifi kabu trei kam jam hapoh jylla. Ka ksiar ka pynsngap jar ia jingpisa jinglynga baroh. Kaba ki bunkam mynta ka long ka kit ksiar sha la ing. Ar taiew mynshuwa ki long ki paid ba duk hynrei mynta pat la bna new

ba ki nongmihkhmat ki la riwspah. Ki la sdang sa ka pynieng ing paki dulan, ki tnga ki khun ki deng ksiar kat naba long ban leh kumta. Ki paidbah ki wad jingtip balei ka wan kynsan ka jingkylla kaba kat kata.

Ki lap, "Pleng, baroh khoit ki lum ki khur!"
(II:857)

Ha ka jingsynshar paidbah, kren mynthi u nongthoh, ka jingkhur tyngka ruh ka long paidbah.

Ki nongsynshar paidbah kim salia ia ki pari ri. Ka jingbymnang jong ki ia ki buit rah ksiar nylla sha ki, ka jingshaniah bieit bad shida ha ki jingkular ba ki nongmihkhmat ki sei ha ki por ilekshon ba ki ki thmu tang ban peit kyrpang ia jingbha trai shnong trai thaw ka la pynsah lum ia ki. Ynda ki iohi ba ki kam ki jam baroh ki la leit lut sha ki bar jylla ki sdang kyndit. Ki sah sa tang ka lyngngoh ba ki la dei ban shim tang kat kaba sah tam.

Ba ki trai shnong ki bieit shida than, u nongthoh u batai mynthi ba lada ki dei ban ia ioh kabu lem kum kiwei, kaba ki dei ban leh ka long ban leit borabor sha ki myntri ban ai ha ki ka nguh ka dem. Lada ki dei ban shong da ka kali, ne kulai ne hati ruh ki dei ban poi sha ki ym da ka kti thylli hynrei ryngkat bad ki jingsop shithi ba la pyndap da ki lut heh. Dei ban leh ia kane ha ka sngi kha ki khun, sngi jer khun, ne haba kha khun. Dei ban ai teng teng da ka syiar, teng teng da ka ksiar ka rupa, teng teng ki jingdih vodka, gin (umsngur) whiskey, brandy (umstem), rum (umiong) soda water (umlieh), teng teng pat ai da ki soh ki pai, ki kha phylla. Shi sien tohkhat, ban bit ban biang ki kam ki jam, u nongthoh u kren mynthi, u ong, ai ka doh ieit doh thiang ruh, leit sha ki ingbasa bar shnong na ka bynta kane, peit thuh artad artad hangno ka mon ki myntri ka dem.

U nongthoh u maham ba ym baroh ki myntri ki leh ia kitei ki jingleh ba la kdew sha khmat. Dang don hi ki myntri kiba dang bat ia ka 'niam rim' kata ki wad ka hok nylla, ki trei shitom shisha na ka

bynta ka ri lyngba ki lad pynroi baroh.

Ka allegory kam long tang ia ki myntri Sorkar, hynrei ia ki ing Sorkar kum ka Rilang bad ka Raitong, nangta sa ka Legislative Assembly. U biria, de sa ia ki nongtrei office kum kiba trei shitom haduh ba la paw dien star sa ka khlieh ba ki kit khia kit shon ia ki kam ba la pynshet ha ki.

Ka jingiapher ka synshar paidbah ha Meghalaya bad Myngkoi ka shu long tang ha ki snem. Ka por ki nongmihkhmat ha Meghalaya ka long san snem katba ha Myngkoi ka long hynfiiew.

Ba ka allegory ka Synshar Paidbah ka thew ia ka Jylla Meghalaya lah ban pynthikna na kaba u leit Paidbah u ong ba un paw ha dur syntiew ka shap jong ka seng APHLC. Sngap u ong:

"Ngin leit noh hi kata; ha dur syntiew
Ngan paw."

(IV:358-9)

U nongthoh lyngba ki laiñ harum u pynpaw ba u kdew artad ia ka saiñ pyrthei ha ri Khasi kumno ba ka iaid ha ka por jong ka histori: na ki syiem sha ki sordar nangta sa sha ka thaw sorkar.

Ynda ki briew ki thung sa syiem,
Sordar bad seng Sorkar dorbar ki lum

(V:175-6)

Ka Allegory ka Jingdum

Ynda haba u briew u la sahkut ha pyrthei, ka jingtymmen, jingpang bad jingiap ki wan. U nongthoh u ong

Peitmat bynriew

Ba Pang ka ktah ia met, mynsiem, jingmut.

Ka wan nabar, ka mih napoh, na bam

Na dih, Jynjar ka sdang khura iu briew
 Ha khrum ka bneng. Ka tieng ka smeij ki long
 Ki lok ba lah ban lap kylleng khlem lut
 Baiseng.

...
 Jingiap ka sdang khyrwait, lyndang, lyngkrang
 Kyllon khunlung bad riew ba syriem snep dieng
 Tymmen ka snieh.

(V:114-126)

Hynrei U Blei u isynei, kumta u ai ka niam ka rukom, u pynshai-
 kumno yn leh ban law ia daw jong ka sohsat baroh. Kumne u briew u
 im suk pat, ka kñaia ka khriam, ka khan ka shat baroh ka kup. Ki
 shnong ki sdang ban don la ki jong ki jong ki lyngdoh, bad kane ka
 jingsuk bad jingiaid beit ka la neh bun spah snem.

Hynrei ka Pap kam ieh bu briew un suk. Kumta ka par sha
 'duwan kyntang', ka lam ryngkat bad la ki lok ban trei ia ki kam
 pynjrsieh pynsang ia ka niam mane Blei. Ka jingtrei ki ksuid ka la
 wanrah ia ka jingdum kaba long ha ka jingshisha ka jingmih ba dei
 ban mih kumta namar ba u briew hi u la phet rieh noh na khmat ba iai
 thaba bad dap jingieit nylla U Blei. Haba u briew u kynriah na U Blei
 u kynriah na ka Jingshai, bad u don mynta ha kaba dum. Kane ka
 jingpynlangdong ia ka laif kaba lai (I:3) bad ka jingdum ba la kdew
 ha ka Kitab V ha kiba bun ki ktien bad kyntien ka kdew ba u nongthoh
 u la da mang bha ban siat sha kane ka jingshisha ba la ban ha ka
 phang pdeng ba u briew u don hapdeng ar ki bor. Lada u kynriah na
 ka bor Blei u ia shem ia ka bor ksuid ka ban trei de ha u ha ban da lko
 pom, bad u mad hangta ia ka dum ka iong ngit.

Ha kane ka poim u nongthoh kum u briew uba pynshongnia
 bha ia kiei kiei u kylli ha lade-nangno ka wan kane ka jingdum lane
 kaei kane ka jingdum? Balei ha ki khanatang Khasi la kren borabor
 shaphang kaba ka Sngi ka phet sha Krem Lamet Latang? Ha ka jingiohi

jong u, kane kam dei tang ka pharshi hynrei ka la jia ba ka sngi ka la
 i kumba ka da rieh shisha imat ha ka sngi ba don ka Bam Hynroh ka
 Sngi. Tangba kat ban dum bad Sngi bad Bnai bad Khlur te imat kane
 ka dei ka jingpyrkhat bad jingpynwan dur ia kata kaba u Joel u ong

Ka Sngi bad u bnai ki la dum bad ki
 Khlur ki khang ia la ka jingtyngshaiñ (Joel 3:15).

Kaba u Joel u kren hangne ka long shaphang ka Sngi Bishar. U
 nongthoh jong kane ka poim um shym kren ia ka kum u Joel hynrei
 kum ka jingmih na kaba u briew u jied ban phet na u Blei da kaba um
 pyniakynduh shuh bad U da kaba khet noh syndon ia ka jingkieng ha
 u Sohpetbneng kaba long ka lad bad ka dak ka jingim ba don ka
 jingiadei ba jan hapdeng u briew bad u Blei.

Ha ka jingiadei bad ka jingdum (V:187-208), u nongthoh u
 iathuh ba baroh ki rangbah ha ka ri ki kyang ban ioh jingshai, don pat
 kiba la shu rwai 'Jingshai, jingshai, ia pha nga brai: wan noh'. Kane
 ka jingpyrta ia ka 'Jingshai' ka la pur na kawei ka shnong sha kawei
 ka shnong kat haduh ba ka jingpyrta ka la sawa lang ha ka lyer
 'Jingshai, jingshai.' Peit, kine baroh lai 'Jingshai, Jingsawa bad Lyer'
 ki bor kiba u nongthoh u la buh ia la ka jingkyrpad, ki la iakynduh
 lang ha kane ka por jong ka jingdum. Kaei ka daw? Ban pynpaw ba
 kine ki lai ki bor kiba ieng na ka bynta U Blei kum Lai ha Uwei ki
 long barobor ha ka jinglong kawei. Haba ki briew ki la wad 'Jingshai',
 u nongthoh um shym ieh ba kata ka jingwad kan nym da don soh ei
 ei. U iathuh ba hadien ka jingiai pyrta "Jingshai, jingshai", ka jingshai
 ka la wan ha ka dur ka Leilieh bad Pyrthat. Kine ki tbeh jingshai, ki la
 pynkemding ia ki kseh tymmen haduh ban da rhem hai. Nangne ki
 ioh pat ia ka jingshai ha ka dur ka ding, bad nangne ki rah symbai sha
 la ing.

Ha lyndet jong kane ka jingjia ngi iohi ba u nongthoh u kwah
 ban pynpaw ia ka jingngeit jong u ba haba u briew u wad ia U Blei

U Blei uba long ka jingshai, U Blei un ym ieh khlem jubab ia u. Ka kular ba u nongthoh u tip bha ha ka jingiadei bad kane ka long: Wad te phin sa shem; Wad phi ia U Trai katba dang lah ban shem ia u, khot kyrpad ia u katba u dang hajan. U Blei u jubab lyngba u Pyrthat bad Leilieh kumba la kdew ha ka Lynnong: Ka Phang Pdeng. U Blei u jubab bad pynpaw ia lade ha ki 'kseh tymmen' kata ha ki riwtyymmen. Dei ki riwtyymmen kiba kwah ban iohi ia ka khmat U Blei (V:73-79). Kaba u nongthoh u ong ka Leilieh bad Pyrthat ki thang ia ki kseh tymmen ka mut ba U Blei pynpaw ia lade ha ki tymmen. U ai jingshai ha ki riwtyymmen shaphang ka niam ka rukom, ka kfiia ka khriam baroh. Ka jingshai ba ki ioh ka long kaba shai shynna bha. Kane ka dei ka jingmut jong ka kyntien 'rhem' ba u nongthoh u pyndonkam. Na kane ka jingshai ki riwtyymmen ki la ioh ym tang ia ka niam hynrei ia ka jingshai mynsiem kumno ban pyniaid ia la ka jingim na kawei ka sngi sha kawei pat. Kane ka jingshai ba u nongthoh u kren hangne imat ka long ka tynrai jong ka rukom pyrthat u Khasi shaphang ka hok bad ka pop, ka akor bad ka burom kiba dei ban synshar ia ka longbriew manbriew. Kine ki riwtyymmen ha kiba la klang ka jingsngewthuh bad jingshai mynsiem shaphang kane, la iathuh, ki la rah symbai ding sha la ing, kata ka mut, ki la ai pateng ia kata ka jingshai mynsiem ha la ki khun ki ksiew pateng la pateng. Nangne sa ioh ka niam bad ka rukom pyrthat shaphang U Blei kumba ka la long bad sah haduh mynta hpdeng u khun Khasi Khara.